

באזרה של תורה

מאוצרותיו של הרה"ג ראובן גולן שליט"א
רב ק"ק "דרכי תורה", ראש ישיבת "יביע אומר" רחובות וראש כולל "בני ראובן"

פרשת
מקץ - חנוכה

דוא"ל להערות
ורשימת תפוצה:
rg5740@gmail.com
054-8410805

גליון 925

מקרב אותם], ולכן הושיב את אחיו לפי סדר לידתם ולא הקדים את בני הגבירות, שכן הוא החשיב את בלחה וזלפה כנשי אביו ולא כשפחות.

וזהו שנאמר בפרשת וישב (לז, ב) "והוא נער את בני בלחה ואת בני זלפה נשי אביו", לומר לך שיוסף החשיב את בלחה וזלפה כנשי אביו ולא כשפחותיו. [וכן כתב שם האור החיים הקדוש, "נשי אביו. פירוש לחושבם בגדר נשי אביו באין הפרש ממנו אליהם וכו'. כי הוא היה חושב כן ולא זולתו"].

וכתב, שלכן מפרשת וישב ואילך לא מצינו שנאמר בתורה התואר "שפחות" על בלחה וזלפה, כיון שבפרשת וישב וכן בפרשיות שלאחריה מדובר על השנים שבהם יוסף גדל והחל לקרב את בני השפחות ולחזשיב אותם כבני הגבירות. [בשונה מפרשת ויצא וכן פרשת וישלח שבהן מדובר על השנים שהיה יוסף קטן ואז עדיין לא החל בהנחה זו, ולכן בהם אכן הוזכרו בלחה וזלפה כשפחות (לעיל כט, וכן ל. ט. ובפרשת וישלח לז, ב)].

ולכן בפרשת ויגש (מו, יח) נאמר "אלה בני זלפה אשר נתן לכן ללאה בתו", ולא נאמר שנתן אותה ללאה "לשפחה", בשונה ממה שנאמר בפרשת ויצא (לעיל כט, כד) "ויתן לכן לה את זלפה שפחתו ללאה בתו שפחה". וכן נאמר בפרשת ויגש אודות בלחה (שם פס' כד) "אלה בני בלחה אשר נתן לכן לדחל בתו", והוא שלא נאמר לעיל בפרשת ויצא (כט, כט) "ויתן לכן לדחל בתו את בלחה שפחתו לה לשפחה". והסיבה לכך היא שמחמת הנהגתו של יוסף שקירב את בני השפחות, הפסיקו כולם להחשיב את זלפה ובלחה כשפחות.

מבטא של תורה

"ויהושע היה לבוש בגדים צואים" (הפטרת שבת חנוכה. זכריה ג, ג)

א. דבר זה שנהפכו בגדי הפאר של הכהן הגדול שנאמר עליהם (שמות כח, ב) "לכבוד ולתפארת" לבגדים צואים תמוה ביותר. אולם בתרגום נתפרש שמדובר בבגדי של יהושע כהן גדול שנשאו נשים שאינן כשרות לכהונה, ונחשב הדבר לאביהם כאילו היה לבוש בגדים צואים מחמת שלא מיחה בהם.

ובספר זהב משבא לראש ישיבת באר יעקב רבי משה שמואל שפירא כתב שרואים מכאן את מבט התורה על חטא, ששווה הוא לצואה, וכך צריכים להרגיש ממש בכל חטא, והוא המבט האמיתי.

ודבר זה מופלא עוד יותר לאור דברי המלבי"ם (שם פס' ז') בשם האברבנאל, שהבגדים הצואים הם צאצאיו של יהושע הכהן הגדול, החשמונאים, שנטלו את כתר המלוכה לידם ולבשו בגדי מלכות, וחטאו בזה פעמיים, האחד, שאין מלכות אלא לבית דוד, שחלקו של שבט יהודה הוא, ושלא כדן נטלו. ועוד, שכל עסקם של הכהנים צריך להיות אך ורק בעבודת בית המקדש ולא בשום עסק אחר, ומכיון שהניחו עבודת המקדש ולבשו בגדי מלכות היו אלו בגדים צואים. ומכאן שגם בגדי פאר ומלכות אם אינם על פי הדין והשווה הרי הם אפר של צואה תחת פאר.

ב. ובמסכת אבות (פ"ג מ"ג) שנינו, "שלושה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו

החלק בחלום פרעה שהתממש רק לאחר שנים רבות
"ומראיהו רע כאשר בתחילה" (מא, כא)

יש להבין מה נרמז במה שראה פרעה שלאחר שבלעו הפרות הדעות את הפרות הטובות נותרה מראיתו רעה כבתחילה. ועוד צריך ביאור מדוע לא נאמר כן גם בחלום השבלים.

וביאר רבי מאיר שמחה הכהן במשך חכמה, שהנה בשנות הרעב מכרו מצרים לכל הארצות את התבואה שאגרו בשנות השבע, ועל ידי כן זכו בכל הכסף והזהב שהיה בעולם. וכמאמר חז"ל במסכת פסחים (קט, א), "כל כסף וזהב שבעולם יוסף ליקטו והביאו למצרים, שנאמר "וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא". אין לי אלא שבארץ מצרים ושבארץ כנען, בשאר ארצות מנין? תלמוד לומר "וכל הארץ באו מצרימה". וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמקו, שנאמר וינצלו את מצרים".

ונמצא שאף בשנות הרעב, למרות הרעב הגדול, היה עדיין קיים הרושם של שנות השבע, מחמת הממון הרב שדורויהו מצרים. אולם כשיצאו ישראל ממצרים נטלו עימם את כל הכסף והזהב ולא דותירו מאומה, ובאותה שעה נתקיים במצרים מה שנאמר "ומראיהו רע כאשר בתחילה", שלא נותר בידם כלום מכל מה שדורויהו בשנות השבע.

ולזה אמר יוסף "ועל הישנות החלום פעמים כי נכון הדבר וגו' וממחר האלהים לעשותו", שכל מה שנשנה פעמים הוא להורות שהדבר עומד להתרחש מיד, ודמו היה בזה לשבע שנות השבע ושבע שנות הרעב שהחלו מיד. אבל מה שלא נשנה פעמיים, דהיינו מה שחלם ש"לא נודע כי באו אל קרבנה ומראיהו רע כבתחילה", שדבר זה לא נשנה אצל השבלים, שלא נאמר בשבלים שהיה מראה השבלים הדקות רע לאחר בליעת השבלים הטובות, דבר זה בא להורות שאם כי נכון הדבר מאת אלוהים שלא יהיו שנות השבע ניכרות מחמת שישאל יקחו עימם את הכל, מכל מקום אינו ממחר לעשותו עכשיו, אלא יש עוד זמן רב עד שיתקיים, והוא לאחר מאתים ועשר שנים מזמן ירידת יעקב למצרים עד שיצאו ישראל משם, שאז יתקיים סוף החלום, שלא יישאר במצרים מהבסף שקיבלו עבור תבואת שבע שנות השבע.

השינוי בתואר השפחות בפרשיות התורה

"וישבו לפני הכבוד בכבודו והצעיר כצעידתו" (מג, לו)

כתב המשך חכמה שזה שישבו האחים כסדר לידתם ולא לפי חשיבותם, בני הגבירות ואחר כך בני השפחות, מורה שיוסף היה מקרב את בני השפחות [וכן כתב רש"י (לעיל לו, ב), שהשבתים היום מבזים את בני השפחות, ויוסף היה

מוקדש לעילוי נשמת המנוח יצחק בן מרגלית ז"ל אוהב התורה ולומדיה.

עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבדי מתים, שנאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום". ומדובר גם בשלחן שהיה מלא בכל מיני מאכלים משובחים ומגדנות לרוב, אך אין מבט התורה כמבט בשד ודם, כי מה שנראה לנו כשלחן מפואר ומלא בכל טוב, במבט של תורה נחשב כקיא וצואה אם לא אמרו עליו דברי תורה.

וזו"ל לימדנו בזה שעלינו להתרומם ולהתאים את המבט שלנו על כל ענייני החיים למבטה של התורה הקדושה. ולמדוד את היופי וההדר שבדבר לפי טיבו ומעלתו הרוחנית, בשונה משאר בני אדם שלא סיגלו לעצמם מבט תורני, ודאייתם שטחית ורדודה, שעושים מהטפל עיקר ומחשיבים את הדבר על פי מבט גשמי וחומרי.

ג. ובספר קב הישר (פ"ז) הביא מספר גבעת המורה, "מעשה בחסיד אחד שהלך בדרך וגודמן שהלך עמו אליהו הנביא, ופגעו בגבלה אחד שהיתה מושלכת בדרך, והיתה הגבלה מוסרחת סרוחן גדול עד שהניח החסיד ידו לחוטמו מפני הסרוחון, ואליהו הנביא הלך קרוב לגבלה ולא חש כלל. לאחר שהלכו משם פגע בהם אדם אחד, והליכתו היה בגאווה והיה מתפאר ומתייחד, ולמדחוק שם אליהו הנביא את ידו לחוטמו. ושאל אותו החסיד, מדוע לא שם אדוני את ידו על חוטמו אצל הגבלה? והשיב לו אליהו הנביא, זה מסריח יותר מהגבלה, כי גבלה כיון שאדם נוגע בה הוא טמא עד הערב, אבל הנוגע בזה האדם מקבל ממנו טומאה חמורה".

וכתב על כך האור החיים הקדוש (ויקרא ו, ב), "ותדע כי כל העובר עבירות ריחו נודף לדעה, והמעשה שהובא בדבריהם שהיה עובר אליהו וראה אדם רשע ומנע עצמו מהריח ריחו הרע יותר ממה שהרגיש בעוברו על סרוחן גבילה. ובדפיץ יהיה לאיש צדיק שלם, שיעלה ממנו בושם כריח הנגן". והיינו כחיסוד הג"ל, שבמבטה של תורה ריח טוב או רע אינו נמדד לפי הריח הטוב או הסירחון הגשמי של הדבר, אלא לפי כשרותו וטיבו הרוחני.

החזון איש תמה "וכי זה הוא אור? והרי ההיכל חשוך!"

ד. ומסופר על החזון איש שפעם אחת בבואו לישיבת פוניבז' להשתתף בדקפות בליל שמחת תורה כדרכו בכל שנה, אירע שהדליקו אור חשמל בישיבה, וכידוע שהיה אוסר להשתמש בחשמל בשבת וביו"ט, ושאל על זה, והשיב לו אחד מן הבחורים שהלוקח צריך שיהיה אור. ותמה החזון איש, "וכי זה הוא אור? והרי ההיכל חשוך!"

ואף שבעינינו גשמיית כולם ראו שההיכל מאיר באור גדול, החזון איש שהיה לו מבט של תורה ראה חושך, חושך גדול ועלטה, שכן היות וסבר שאסור להשתמש בחשמל בשבת, הרי שאור זה שנצדק בעבירה אינו אלא חשיכה גדולה.

ה. ועל פי מעשה זה יתבאר דברי המדרש (ב"ר ב, ה) "וחושך, זו מלכות יין". כי לכאורה מדוע ראו חז"ל להגדיר את מהות יין כחושך? אלא שבמבט שטחי וגשמי תרבות יין היתה אור גדול לעולם, ובאותה תקופה נחשבה כסמל לחדשנות וקידמה, והיה בה הרבה הוד והדר ויופי. אמנם במבט של תורה, כל היופי וההדר הללו היה חושך גדול, כי לא היתה מגמתם ותכליתם אלא להרבות תאוות ובהמיות בעולם שאינם אלא חושך ואפלה.

ברם, "יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם" (בראשית ט, כז), ודרשו חז"ל (מגילה ט, ב) "יפיתו של יפת יאה באהלי שם", ופירש"י (ד"ה יפיתו) ש"הוא לשון יין, (ש)לשון יפה משל כל בני יפת". והיינו כי כשהיופי של יין משמש

לתכלית של רוחניות וקדושה באהלי שם, אזי נדפך הוא מחושך מכוער ומגונה ליופי ואור גדול.

הגרי"ז הרעים בקולו ואמר "הרי זו מצוה! הרי זו מצוה!"

ו. ומעשה שהיה ברב מברסק, רבי יצחק זאב סולובייצ'יק, שנבחר בבית מילה, ושתת דם רב מהדך הנימול, והיה שם אדם אחד שהפך את פניו ברתיעה בראותו את הדם. וכשראה זאת הגרי"ז הרעים בקולו ואמר "הרי זו מצוה! הרי זו מצוה!"

וממעשה זה למדנו צד נוסף ביסוד הדברים, שגם בדבר שבמבט גשמי נראה מרתיע ורוחני ומזעזע, המבט של התורה שונה לחלוטין. שכל שהוא חלק ממצוה הרי הוא יפה ונעים ונהדר, והמצוה וההלכה דם דם הדבר שיש להחשיב כיפה ונאה, גם אם בעינינו גשמיית אין הדבר נראה כן.

ז. ומצינו ליסוד זה גם בחידושי החתם סופר על מסכת סוכה (לו, א) שכתב שאתרוג הקהל שנעשה מנומר מממשושי ידים על ידי הזיעה, למרות שמראהו אינו מהודר ויפה, מכל מקום כיון שהוא מתנווה ונצמד מחמת קיום המצוה, זה הודו וזה הדרו, והרי הוא יפה ומהודר.

ח. ובמסכת פסחים (סד, ב) מבואר שבשחיטת קרבן פסח בעזרה בערב פסח היו פוקקים את נקב המים שבעזרה והיתה היא מתמלאת בדם, ועשו כן משום ש"שבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם". ובגמ' שם אמרו שבאותה שעה היו בגדי הכהנים מתלכלכים בדם מחמת הדם הרב שהיה בעזרה.

ויש להבין איזה שבח יש בכך שהכהנים הלכו בתוך הדם. וביותר, שהרי דם הוא דבר מאוס, ובפרט כמות כל כך גדולה של דם.

אולם לפי דברי הגרי"ז הג"ל יתבאר שהכהנים שהיו מהלכים בתוך הדם שהיה מגיע עד ארכובות רגליהם ולא היו מואסים בדבר ולא היו נגעלים מכך, ואף לא חשו לכך שהיו בגדיהם מתלכלכים, הוכיחו בזה שבעינינו דם של מצוה אינו מגונה אלא דבר יפה הוא, וכנהגתו של הגרי"ז, ולכן היה זה שבח גדול לדם.

"יופי לך מזבח, יופי לך מזבח"

ט. ובמסכת תמיד (כח, ב) אמרו על הדרשן שהיה על גבי המזבח ש"ברגלים לא היו מדשנן אותו, מפני שהוא נוי למזבח". וביאר המפרש על מסכת תמיד, ש"נוי הוא למזבח כשיש עליו דשן הרבה ואינו עומד בטל".

ולפי פשוטו אין הדבר מובן איזה נוי יש למזבח מחמת הדרשן שהיה האפר שנותר מוקדבנות. ברם, להג"ל יתבאר שכיון שהיה זה דשן של מצוה, הרי שאין זה כשאר פסולת ודשנים, אלא דבר יפה ונאה הוא, וככל שכמות הדרשן גדולה יותר כך יש בו יותר נוי ויופי למזבח. ולכן ברגלים שהיו מתקבצים בהם המוני בית ישראל לבית המקדש, ובהם דשן המזבח היה מרובה מחמת ריבוי הקדבנות שהיו מקדיבים ברגל, לא היו מפנים את הדרשן מעל המזבח משום נוי ויופי של המזבח.

י. והנה במסכת סוכה (מה, א) מובא שבהושענא רבא כשהיו מסיימים במקדש את ההקפות היו אומרים "יופי לך מזבח, יופי לך מזבח". וצריך ביאור מהו היופי שאמרו עליו כן. ורש"י (שם ע"ב) פירש "יופי לך – היופי הזה אנו עושין לך, שאתה מכפר עלינו". ולפי זה היופי המדובר הוא אותן ערבות שהיו זוקפין בצדי המזבח וראשיתו היו כפרוץ על גבי המזבח כמבואר במשנה שם.

אמנם אפשר לפרש שהנה למראית עין נפגם יופי המזבח על ידי קרבנות החג המרובים, ועל ידי האיברים ופירות המתעכלין עליו, וכן ערמות הדרשן שהצטברו בו, ולכן היו אומרים "יופי לך מזבח יופי לך מזבח", להעיד ולהורות שאורבה זהו יופיו והדרו של המזבח, כי כל אלו שיידי מצוה הן.

האזינו ל"חיוזק היום" עם הרב ראובן גולן

ראשון – מוסר, אמונה ובטחון | שני – כיבוד הורים

שלישי – חינוך | רביעי – שמירת הלשון | חמישי – פרשת השבוע

להאזנה חייגו לקו "קול ראובן" 07-33-71-81-56

קו קול ראובן - ניתן להאזין למאות שיעורים והרצאות של הרב במגוון נושאים בטל' 0733-71-81-56

להקדשת העלון ניתן לפנות בטל' 054-8410805